

Литвинюк А. Ю.*

УКРАЇНА І МИТНИЙ СОЮЗ: РИЗИКИ СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті проаналізовано причини створення Митного союзу, наведені ризики, які можуть виникнути у Україні після більш тісної співпраці з Митним союзом і загалом чи необхідний є вступ у це інтеграційне об'єднання для України, а також описані торгові відносини з РФ в останні роки.

Ключові слова. співпраця, митний, союз, інтеграційний, торгівельний, партнери, відносини.

В статье проанализированы причины создания Таможенного союза, приведены риски, которые могут возникнуть для Украины после более тесного сотрудничества с Таможенным союзом и необходимо ли вступление в это интеграционное объединение Украине, а также описаны торговые отношения с РФ в последние годы.

Ключевые слова. Сотрудничество, таможенный, союз, интеграционный, торговый, партнеры, отношения.

The article analyzes the reasons for the creation of the Customs Union, given the risks that may arise in Ukraine after closer cooperation with the Customs Union and generally required is entering into this integration association for Ukraine and also describes the trade relations with Russia in recent years.

Keywords. Cooperation, customs, union, integration, trade, partners, relationships

Створення Митного союзу (МС) Республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації є одним з найамбіциозніших регіональних інтеграційних проєктів на пострадянському просторі з часів розпаду СРСР. У разі успішності він визначатиме не лише інтеграційний вектор розвитку пострадянського простору ХХІ століття, а і Євразії загалом. Його безпосереднє сусідство з територією України і відповідно потенційно великий вплив на її внутрішнє та зовнішнє становище зумовили необхідність всебічного аналізу геополітичного позиціонування та сучасного стану МС, а також перспектив і ризиків співробітництва з ним України.

Хоча Митний союз похідною від численних форм співробітництва на пострадянському просторі й одним з перших повноцінних економічних об'єднань на ньому. Можна стверджувати, що це – якісно новий етап розвитку інтеграції на пострадянському просторі. Його формування почалося в січні 1995 р., коли став очевидним провал спроб інтеграції всередині СНД.

І нині стоїть перед Україною важке питання: чи рухатися у своєму інтеграційному напрямленні до ЄС, чи спрямувати своє співробітництво з Митним союзом. Такий полярний

* студентка 4 курсу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, спеціальності міжнародні економічні відносини.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Русак Д. М.

рух України — "з поглядом на Захід і з оглядкою на Схід" — триває вже близько 20 років. Наразі ситуація так і не прояснилася. Нині Україна хоче підписати Угоду про асоціацію з ЄС і водночас веде переговори про співпрацю з Митним союзом.

Кожне інтеграційне об'єднання має бути вигідним для кожного його члена і на даному етапі розвитку міжнародних економіко-політичних відносин членів МС і України є суперечливими. Чи отримає Україна позитивні вигоди від вступу до МС, чи, насамперед, Російській Федерації є більш вигідним приєднання України. Акти Комісії МС мають пріоритет над національним законодавством країн-членів МС. Але, у разі успішності проекту він визначатиме не лише інтеграційний вектор розвитку пострадянського простору ХХІ століття, а і Євразії загалом. Зараз у світі відбувається структурна перебудова світового господарства, пов'язана зі зміною балансу між економічними центрами. Посилення ролі Азійського регіону у світі. І якщо Російська Федерація зможе, як найбільше країн-сусідів залучити до співпраці у МС, створюючи Комісію Митного союзу, яка де-факто є наднаціональним органом і наддержавою звісно стане РФ.

Можна відзначити наступні ризики глибшої інтеграції України з країнами Митного союзу, що впливають зі спеціалізації цього інтеграційного угруповання у міжнародному середовищі:

- консервація статус-кво в поточній конкурентоспроможності України (сировинний профіль зовнішньої торгівлі, низька додана вартість, неконкурентна продукція);
- перебирання та посилення ризиків для національної економіки, що впливають із глобального позиціонування країн МС у світовому поділі праці;
- погіршення структури імпорту (зниження його технологічного рівня через зростання імпортних тарифів та переорієнтацію на російських постачальників – особливо актуальне для імпорту транспортних засобів);
- консервація високого рівня енергозатратності українського ВВП (через зниження цін на енергоносії та демотивацію виробників до модернізації та енергоефективності);
- потенційна втрата контролю над профільними для України виробництвами (через дружні та недружні поглинання потужнішими конкурентами з РФ);
- втрата поточної порівняльної конкурентоспроможності внаслідок посилення гео-економічної потуги РФ та/або через зниження конкурентоспроможності українських виробників через зміну митних тарифів (актуально для наступних експортних позицій: чорні метали, продукція АПК та продовольство, добрива).

Прослідковується певне віддалення України і Росії: частка Росії в українському товарообороті скоротилася з 39,2% у 1995 р. до 29,3% у 2008-му. Водночас частка України в російському товарообороті скоротилася з 11% у 1995 р. до 4,9% у 2009-му. Тобто після розпаду СРСР інтеграційні процеси між Україною та Росією послабилися майже вдвічі. У наступні роки частка країн у взаємному зовнішньоторговому обороті дещо зросла, але на докризовий рівень не повернулася.

Погіршилась і структура зовнішньої торгівлі. Частка продукції машинобудування в структурі зовнішнього товарообороту двох країн скоротилася удвічі. Експорт українського металу до Росії та імпорт російських енергоносіїв в Україну завжди були певною мірою збалансовані. Однак останнім часом цей баланс порушився: експорт українського металу до Росії став скорочуватися швидше, ніж імпорт російських енергоносіїв в Україну.

Безперечно, Росія була і залишається важливим торговельним партнером України. Але значення України для Росії у сфері зовнішньої торгівлі постійно знижується. Навіть з урахуванням поставок у великих обсягах енергоносіїв частка України в зовнішньоторговельному обороті Росії становить лише 5%. Отже, Росія віддаляється від України значно

швидше, ніж Україна від Росії. Очевидно тому, що торгове значення України для Росії в шість разів менше (у структурному вимірі), ніж Росії для України.

За експортом певної групи товарів Україна тісно прив'язана до Росії. Частка експорту окремих українських товарів у Росію сягає понад 70%. Однак переважна більшість цих товарів у групі високого ризику, оскільки більш як 40% їх експорту йде в одну країну — Росію.

Імпорт з Росії значною мірою сформований двома товарними позиціями, а саме — газом і сировою нафтою, на які припадає 55–60% російського імпорту, що становить 20% від українського імпорту.

Тотальна переорієнтація і Росії, і України на інші зовнішні ринки значною мірою зумовлена блокуванням торговельних процесів між країнами, застосуванням тарифних і нетарифних обмежень, антидемпінгових обмежувальних, компенсаційних тарифів, зборів, спеціальних розслідувань, квот тощо, спрямованих насамперед на чутливі сектори української економіки. У Росії обмежувальні заходи відносно експорту української продукції застосовано на 1,2 млрд., дол., що становить 14% від загального українського експорту до Росії. В Україні обмежувальні заходи застосовано щодо російського імпорту на 124 млн. дол., що менше 1% від загального імпорту з Росії. Отже, російські заходи з обмеження українського експорту за обсягом удесятеро більші, ніж українські, а за чутливістю — у 15 разів сильніші. Між Росією та Україною постійно застосовувалася практика взаємних вилучень із режиму вільної торгівлі. Так, по російському експорту є близько 115 позицій вилучень, а по українському — лише кілька. МС могло б гарантувати скасування таких вилучень, але це можна зробити і за режиму вільної торгівлі.

На сьогодні Україна у зовнішній торгівлі з країнами МС має від'ємне сальдо. Найбільший дефіцит наша країна має з Росією. При цьому політика імпортозаміщення РФ виключає можливість для України змінити ситуацію на краще. Тому вступ України до МС не є способом розв'язання проблем її дефіцитного (від'ємного) сальдо зовнішньої торгівлі та платіжного балансу.

Структура експорту та імпорту України з МС має традиційне моногалузеве спрямування, яке може функціонувати незалежно від інтеграції в спільне формування. По експорту — це українська продукція машинобудування, металургії та сільського господарства (65% загального експорту), яка має попит на ринках МС не через відсутність мит, а через специфічний (неінноваційний) асортимент і нижчу ціну. По імпорту — це енергетичні матеріали (газ і нафта) (до 70%), які Росія продаватиме Україні і без входження її в МС, як це робить країнам ЄС, Китаю, Туреччині та іншим. Тобто членство в МС не створює додаткових конкурентних переваг або нових товарних ніш для українських експортерів, а існуючі бар'єри у торгівлі з країнами — учасницями МС можуть бути усунені в рамках інших форм регіональної інтеграції. Тим часом торговельні відносини в МС залишаються незбалансованими. Жодна з країн — членів МС — ні Казахстан, ні Білорусь — не мають додатного сальдо в торгівлі з іншими партнерами по МС. Зате його має Росія у торгівлі із своїми партнерами. Звідси очевидно, що МС вигідний насамперед Росії.

Прихильники МС стверджують, що в разі вступу до нього України можливе здешевлення енергоносіїв. Але отримання стабільних довгострокових знижок у цінах на енергоносії є дуже сумнівним. Росія планує дерегулювання внутрішнього ринку, отже, внутрішні ціни підуть угору. Більш того, підвищення енергетичної ефективності та диверсифікація поставок є більш обґрунтованою економічною стратегією, ніж пошук короткострокових знижок. Крім того, ціна на газ не є предметом домовленостей у рамках митного законодавства МС і Договору про ЗВТ країн СНД. Тому сподіватися на зміну під-

ходів російської сторони у питанні ціни на газ не доводиться. За винятком сценарію, коли Україна погодиться на злиття, а фактично — поглинання "Газпромом" НАК "Нафтогаз України", що рівнозначно втраті суверенітету в енергетичному секторі.

Скасування митного контролю може призвести до зниження витрат на торгівлю. Але скорочення витрат можна досягнути шляхом спрощення митних процедур у рамках ЗВТ. Цих переваг можна досягти і в рамках зони вільної торгівлі, тоді як витрати, пов'язані з приєднанням до МС, можуть бути досить значними. Переваги від участі України в МС будуть досить обмеженими, бо Україна вже користується режимом вільної торгівлі з країнами СНД, і цей потенціал вигод значною мірою вичерпаний, про що свідчить негативна динаміка зовнішньої торгівлі в СНД.

Список використаних джерел

1. «Перспективи взаємовідносин України і Митного союзу Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації» – Аналітична доповідь: Київ -2011 р.
2. Павло Гайдуцький: «Україна і Митний союз: проблеми інтеграції» - <http://gazeta.dt.ua/internal/ukrayina-i-mitniy-soyuz-problemi-integraciyi-.html> .
3. Глазьев С.Ю. Таможенный союз Белоруссии, Казахстана и России: запуск механизмов / С.Ю. Глазьев // Российский экономический журнал. - 2009. - № 11-12. - С.46-59.